

FENOMENUL RECIDIVEI ÎN ROMÂNIA

CRISTINA DÂMBOEANU

Articolul abordează o problematică de larg interes teoretic și practic, precum cea a recidivei, plecând de la constatarea că în România, puține cercetări au fost dedicate studierii amplitudinii, formelor de manifestare, cauzelor și condițiilor favorizante ale recidivei. Studiul prezintă principalele tendințe de evoluție ale fenomenului, precum și o serie de deficiențe ale sistemului penitenciar actual, așa cum acestea au rezultat în urma discuțiilor purtate cu psihologii și asistenții sociali din Penitenciarele Giurgiu, Mărgineni și Târgșor.

***Cuvinte-cheie:** recidivă, eficiența pedepsei cu închisoarea, deficiențele sistemului penitenciar.*

INTRODUCERE

În România, în pofida unei literaturi sociologice și criminologice bogate cu privire la etiologia fenomenului de delincvență și infraționalitate (Rădulescu, 2003; Banciu și Rădulescu, 2002, Banciu și alții, 2002; Bălan, 2008; Balica, 2008; Florian, 2002; Buș, 2005), un accent mai redus a fost pus de către specialiștii din domeniu asupra identificării profilului recidiviștilor și a factorilor care îi determină pe aceștia să se abată în mod repetat de la lege. Datorită acestor lacune ale cercetării, nici măsurile de prevenire ale fenomenului nu au avut eficiența scontată, astfel încât ponderea recidiviștilor în totalul populației încarcerate a crescut, din anul 1990 până în anul 2010, de peste trei ori, de la 14% la 45%¹.

Faptul că aproape jumătate din numărul deținuților este formată din cei care au mai trecut prin experiența sistemului de justiție penală demonstrează carențele acestuia. Trebuie văzut cum anume poate fi sporită eficiența instituției penitenciare, astfel încât perioadele petrecute de cei condamnați în cadrul acesteia să fie valorificate în mod util și să nu reprezinte simple intervale de repaus în carierele lor infraționale.

Însă doar pedeapsa nu este suficientă pentru a reduce recidiva și, în consecință, pentru a proteja comunitățile. Persoanelor cu conduite infraționale

Adresa de contact a autorului: Cristina Dâmboeanu, Institutul de Sociologie al Academiei Române, Calea 13 Septembrie, nr. 13, sector 5, București, România, e-mail cristinadamboeanu@yahoo.com.

¹ Conform analizelor proprii întreprinse pe baza datelor statistice furnizate de Administrația Națională a Penitenciarelor.

trebuie să li se ofere șansa de a-și îndrepta comportamentul și de a se putea reintegra cu succes în comunitate după ce se eliberează din penitenciar. Dacă însă în țările occidentale reinsertia socială a acestei categorii a populației a devenit unul dintre obiectivele prioritare ale activității guvernelor, în România interesul față de acest aspect este aproape inexistent. În niciun act normativ reintegrarea socială a foștilor deținuți nu apare ca o strategie clară, programatică, făcându-se referire la aceasta doar în mod tangențial în anumite legi, cum este Legea 116/2002 privind prevenirea și combaterea marginalizării sociale. Aceasta în condițiile în care pedepsele cu închisoarea în țara noastră sunt foarte mari, iar după un interval, de exemplu, de 3–5 ani petrecuți în penitenciar, foarte mulți descoperă că au fost părăsiți de cei apropiați și că nu mai au de la cine să primească ajutor.

PREVENIREA RECIDIVEI – O PREOCUPARE CONSTANTĂ A INSTITUȚIILOR CU ROL DE CONTROL AL CRIMINALITĂȚII

Ca formă specială a fenomenului infraționalității, recidiva reprezintă una dintre cele mai grave probleme sociale cu care se confruntă societățile contemporane. Pentru reprezentanții instituțiilor implicate în realizarea actului de justiție, dar și pentru opinia publică, recidiva generează numeroase preocupări, datorită costurilor ridicate pe care aceasta le determină. Alături de cheltuielile uriașe pe care le implică la nivelul sistemului de justiție penală, recidiva aduce cu sine și multe costuri necuantificabile. Acestea sunt resimțite pe termen lung de victime, de familiile acestora și de comunitate și se referă atât la suferința celor afectați în mod direct de actele infraționale, cât și la sentimentele de teamă și insecuritate trăite de locuitorii zonelor cu rată ridicată a recidivei.

Creatorii de politici, practicienii și cercetătorii încearcă să identifice cele mai viabile măsuri prin care statul poate să intervină pentru a îi ține sub control pe acești indivizi care amenință în mod repetat siguranța comunității din care fac parte. Eforturile lor sunt însă îngreunate de lipsa unui consens în ceea ce privește capacitatea diferitelor tipuri de sancțiuni de a diminua frecvența și gravitatea actelor antisociale și de a reforma conduita infrațională. Pe de o parte, anumiți experți și practicieni subliniază eșecul măsurilor de reabilitare a infractorilor „de carieră”, pledând, în schimb, pentru necesitatea instituționalizării, pe termen lung, a acestora. Pe de altă parte, există specialiști care susțin capacitatea limitată a pedepsei privative de libertate de a influența, în mod pozitiv, comportamentul infractorilor cronici, argumentând fie că închisorile reprezintă veritabile „școli ale crimei”, fie că regimurile de detenție au un caracter nociv, degradant și distructiv asupra individului, împiedicând adaptarea sa ulterioară la societate.

Literatura de specialitate descrie următoarele modele de prevenire a recidivei pe care le vom prezenta în continuare.

A. Modelul axat pe înăsprirea pedepselor

Conform acestei abordări, creșterea severității sancțiunilor îi poate determina pe acei indivizi care amenință în mod repetat securitatea publică să considere că o nouă infracțiune ar fi prea costisitoare, în raport cu o serie de avantaje obținute în condiții de libertate (pierderea veniturilor, stigmatizarea etc.).

Constatările celor mai multor cercetări și metaanalize au evidențiat însă existența unei relații de inversă proporționalitate între severitatea pedepsei și rata ulterioară de recidivă. Paul Gendreau (Gendreau și alții, 1999) a sintetizat, de pildă, concluziile mai multor studii întreprinse asupra unor grupuri de infractori asemănători din punctul de vedere al unor caracteristici personale și sociale. Indiferent dacă aceste studii au comparat loturi de indivizi încarcerați pe termen lung cu loturi de deținuți pe termen mai scurt, indivizii sancționați cu pedeapsa cu închisoarea cu alții cărora li s-au aplicat sentințe comunitare, ori infractorii supuși unor sentințe mai aspre cu cei cărora li s-au administrat sentințe mai blânde, rezultatele au indicat fie lipsa oricărei corelații, fie o asociere pozitivă între asprimea și durata mare a pedepselor, pe de o parte, și creșteri ale ratelor de recidivă, pe de altă parte.

Tittle și Rowe (1976) au subliniat faptul că trebuie luate în considerare și alte variabile atunci când se evaluează impactul amenințării cu pedeapsa, precum modelele de asociere diferențială. Autorii au arătat, în acest sens, că acei indivizi care fac parte din anturaje care definesc favorabil conduita infracțională sunt, într-o mai mică măsură, descurajați de pedeapsă.

Într-un articol publicat în anul 1993, Stafford și Warr (1995) au argumentat, la rândul lor, că procesul de descurajare este influențat nu numai de experiența cu pedeapsa, ci și de experiența evitării pedepsei. Experiențele directe și indirecte ale pedepsei se presupune că scad înclinația persoanei de a comite infracțiuni, prin creșterea riscului perceput al sancționării ulterioare. În schimb, experiențele directe și indirecte ale evitării pedepsei sporesc probabilitatea individului de a comite infracțiuni.

Alți specialiști au susținut faptul că tehnicile bazate pe utilizarea pedepsei sunt eficiente numai atunci când sunt întrunite anumite criterii – pedeapsa să fie predictibilă, inevitabilă, să fie administrată cu celeritate și maximă severitate (Mendes, 2004). Aceste condiții, sunt de părere cei mai mulți practicieni și oameni de știință, nu pot fi întrunite, în mod adecvat, în cadrul actualului sistem penal, în primul rând deoarece numai o mică parte dintre infractori sunt identificați și o și mai mică parte ajung să fie condamnați, iar în cazul acestora din urmă, sancțiunile legale sunt aplicate după o perioadă de câteva săptămâni sau luni după comiterea infracțiunii.

Studiile cognitive au demonstrat, pe de altă parte, că de cele mai multe ori, percepția consecințelor punitive ale infracțiunii este difuză în perioada care precede imediat comiterea actului infracțional. Infractorii sunt conștienți că pot fi prinși și sancționați însă, înainte de săvârșirea faptelor, preocuparea lor esențială o reprezintă modul în care vor executa respectivul act și nu teama de consecințe.

B. Prevenirea recidivei prin metoda incapacitării selective

Potrivit acestei concepții, prin încarcerarea pe termen lung a acelor cazuri de recidiviști cronici, care comit un volum disproporționat de mare de infracțiuni, nivelul criminalității într-o anumită societate se va reduce în mod simțitor. Interesul față de această strategie penală s-a născut odată cu publicarea rezultatelor cercetării empirice efectuate de M. Wolfgang și colaboratorii săi (1972), conform cărora un grup restrâns de infractori, de aproximativ 7%, este responsabil de circa 52% din totalul infracțiunilor pentru care poliția a dispus arestarea făptuitorilor. Susținătorii incapacitării selective argumentează că fenomenul criminalității poate fi redus dacă acești „infractori de carieră” sunt identificați și încarcerați. Unii autori au demonstrat în acest sens că, de exemplu, încarcerarea unui individ care comite mai mult de 60 de tâlhării pe an va preveni săvârșirea unui număr mai mare de fapte de acest gen, decât încarcerarea a 11 infractori care comit mai puțin de cinci tâlhării pe an (Blackmore și Welsh, 1983).

Majoritatea specialiștilor recunosc faptul că orice politică de încarcerare are un efect de incapacitare, atât timp cât orice individ sancționat cu pedeapsa închisorii ar fi putut comite infracțiuni dacă ar fi fost lăsat liber în comunitate. Orice efect al incapacitării este însă diminuat, în măsura în care infracțiunile care ar putea fi comise de persoana aflată în detenție sunt săvârșite de alții. De exemplu, faptele unui infractor patologic au o probabilitate foarte mică de a fi preluate și comise de alții. Anumiți indivizi, în schimb, fac parte din rețele infracționale, activitățile pe care ei le desfășoară putând fi cu ușurință trecute în sarcina altora. De pildă, în cazul traficului de droguri, efectul de incapacitare asupra unui traficant este aproape neglijabil, atât timp cât vânzările lui pot fi preluate de alții, fie prin recrutarea unor noi comercianți, fie printr-o implicare mai mare a celorlalți membri ai rețelei (Blumstein, 1983).

Această situație se regăsește și atunci când infracțiunea este comisă în grup și unul din membrii grupului este sancționat cu închisoarea (Blumstein, 1983). Respectiva grupare își poate îndeplini în continuare activitățile infracționale, dacă dispune de suficienți membri. Dacă persoana aflată în detenție ocupa însă o poziție-cheie în structura grupului, încarcerarea sa poate cauza destrămarea grupului, situație în care efectul de incapacitare se extinde asupra întregului grup.

În ceea ce privește eficiența acestor strategii, studiile științifice au demonstrat existența unui efect redus ca amploare, dar pozitiv asupra reducerii criminalității. Cu toate acestea, mai mulți practicieni au pus sub semnul întrebării legitimitatea pedepsirii infractorilor nu doar pentru fapta săvârșită, ci pentru toate acelea pe care se presupune că ar putea să le comită în viitor.

C. Modelul bazat pe reabilitarea infractorilor

Specialiștii raliați modelului axat pe reabilitarea socială a infractorilor consideră că răspunsurile punitive sunt inadecvate, ele trebuind a fi înlocuite cu strategii corecționale terapeutice, care pun accent pe reformarea conduitei, pe tratament, educație și resocializare.

În lucrarea *What Works in Corrections?*, Doris L. MacKenzie (2006), profesor la Universitatea din Maryland, a trecut în revistă rezultatele unui număr de 284 studii de evaluare efectuate asupra eficienței diferitelor programe de tratament și reabilitare a infractorilor. Autoarea a evidențiat că anumite practici corecționale oferă rezultate promițătoare în ceea ce privește capacitatea lor de a reduce frecvența comportamentului antisocial și infracțional.

Printre acestea se numără: programele de educație academică și vocațională, programele de restucturare cognitivă, tratamentul cognitiv-behaviorist pentru infractorii care au comis infracțiuni de natură sexuală, tratamentul acordat în comunitate dependenților de droguri. Autoarea (MacKenzie, 2006) a arătat că niciuna dintre intervențiile care se focalizează pe principiile pedepsei, descurajării sau controlului nu reduc ratele de recidivă. Astfel, programele corecționale de tipul celor militărești, supravegherea intensă, monitorizarea electronică și arestul la domiciliu nu reduc activitatea infracțională, participanții la aceste programe recidivând la fel de frecvent ca și cei care au fost supuși anumitor programe de reabilitare.

D. Reintegrarea socială a recidiviștilor

Studiile de specialitate au demonstrat că, de cele mai multe ori, indivizii părăsesc penitenciarele fără perspectiva obținerii unui loc de muncă sau a unei locuințe, cu probleme de sănătate sau asociate dependenței de droguri etc. Rețelele de sprijin din comunitate pe care aceștia le dețin sunt, de cele mai multe ori, alcătuite din persoane care la rândul lor au fost sau sunt încarcerate. În perioada de timp pe care și-au petrecut-o în detenție, capitalul uman al acestor indivizi rămâne aproape nemodificat, ei nereușind să își formeze sau să își dezvolte acele cunoștințe, deprinderi și calificări cerute pe piața forței de muncă. În plus, aceștia își pierd nu doar oportunitățile de a câștiga experiență în muncă, ci și relațiile interpersonale care i-ar putea ajuta în demersul lor de a-și găsi un loc de muncă după eliberare (Uggen și alții, 2005).

Stigmatul asociat cu statutul de condamnat reduce și mai mult șansele acestor indivizi de a se reintegra în societate. Angajatorii sunt reticenți să lucreze cu indivizii care au fost încarcerați, fie datorită temerii ca aceștia să nu comită infracțiuni la locul de muncă, fie, pur și simplu, deoarece consideră că nu au pregătirea necesară să facă față cerințelor impuse de munca respectivă (Petersilia, 2005).

Cum anume poate fi facilitată reinsertia în comunitate a foștilor deținuți reprezintă o problemă căreia, cel puțin până în prezent, nu i s-a găsit un răspuns, cu toate că au fost întreprinse numeroase eforturi în această privință. Unii cercetători, experți și practicieni au argumentat în favoarea unei mai puternice implicări a comunității în supravegherea foștilor deținuți.

Un prim obiectiv al acestei măsuri este acela de a-i ajuta pe cei care părăsesc închisoarea să treacă cu ușurință de la condițiile specifice mediului carceral la un trai independent în comunitate. Un al doilea obiectiv este acela de a-i identifica pe

cei care nu se supun condițiilor de liberare și de a-i sancționa, prevenind, astfel, indivizii să comită infracțiuni mai grave. *Supravegherea oferă structura și stimulentele necesare pentru a-i ține pe cei recent eliberați din închisoare focalizați asupra acelor activități care le oferă posibilitatea de a nu se mai implica în infracțiuni. Ofițerii de supraveghere îi pot ajuta pe acești indivizi, fie prin referirea lor către anumite programe educaționale și de tratament, fie pot servi ca intermediari pentru a-i sprijini să beneficieze de servicii sociale ori de un loc de muncă* (Piehl și LoBuglio, 2005).

În ceea ce privește eficiența acestei măsuri, unii autori au evidențiat o reducere, însă nu de amploare, a comportamentului infracțional, în special în prima perioadă de după eliberare, în timp ce alții au demonstrat că efectul supravegherii nu durează decât atât cât ține perioada de monitorizare.

Rezultatele studiilor întreprinse cu scopul de a determina eficiența instituției liberării condiționate în ceea ce privește reducerea riscului de recidivă sunt însă destul de controversate, datorită problemelor de ordin metodologic asociate cercetărilor în acest domeniu. În primul rând, este evident că o supraveghere mai intensă va conduce la o mai bună identificare a celor care încalcă regulile ori a celor care comit din nou infracțiuni. În același timp, există și un anumit efect de selecție, întrucât comisiile de liberare tind să îi elibereze pe acei infractori care au un risc mai scăzut de recidivă (Rosenfeld și alții, 2005).

TENDINȚE ALE EVOLUȚIEI FENOMENULUI DE RECIDIVĂ ÎN ROMÂNIA

Conform datelor furnizate de către Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, în anul 2010 au fost trimiși în judecată 56 949 inculpați, cu aproape 14,5% mai mulți față de anul precedent. Dintre aceștia, 12 124, adică peste o cincime (21%), erau recidiviști și cu alte antecedente penale. Dacă în anul 2010, numărul inculpaților recidiviști era cu 10% mai mare față de cel înregistrat în anul de referință 1991 (12 124, respectiv 11 019), numărul total al celor învinuiți era cu circa 30% mai mic la începutul perioadei de timp analizate (82 112 în 1991, față de 56 949 în 2010). Așadar, pe parcursul celor 20 de ani de analiză se constată o reducere a numărului total al persoanelor trimise în judecată, față de cel al inculpaților recidiviști. Se poate afirma că, pe fundalul reducerii numărului total al învinuiților în țara noastră, se înregistrează o creștere ușoară a numărului recidiviștilor și a celor cu alte antecedente penale.

Dacă privim însă întreaga dinamică, putem spune că această creștere este una moderată în raport cu cele înregistrate în perioada 1994–2005. Astfel, față de anul 1991, luat ca bază de comparație, numărul acestei categorii de persoane a înregistrat creșteri accentuate, menținându-se pe durata menționată peste nivelul înregistrat în primii doi ani după Revoluție. Cele mai spectaculoase creșteri, cu peste 100%, s-au produs, conform datelor oferite de Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, în anii 1997–1998 și 2001.

Trebuie menționat faptul că, până în anul 1998, evoluția ascendentă a numărului recidiviștilor trimiși în judecată a urmat tendința generală înregistrată la nivelul tuturor inculpaților. Singura diferență a constat în intensitatea acestei creșteri. De exemplu, în 1997, an în care s-a înregistrat valoarea maximă atât a numărului total al persoanelor învinuite (119 222), cât și al recidiviștilor (25 093), creșterile au fost de 45%, respectiv 128%. Din anul 1999, numărul total al persoanelor cercetate de Parchete a început să se diminueze progresiv, păstrându-se, până la finalul perioadei analizate, sub valoarea înregistrată în 1991. Reducerea cea mai importantă s-a înregistrat în 2008, când numărul total al inculpaților a scăzut cu peste 45%. În schimb, așa cum am arătat mai sus, în toți anii din intervalul de timp analizat, numărul recidiviștilor și al persoanelor cu alte antecedente penale a cunoscut modificări procentuale pozitive față de 1991. Excepție fac anii 2008 și 2009, ani în care s-au înregistrat scăderi ale numărului inculpaților recidiviști.

Analiza dinamicii numărului de inculpați în raport cu anul precedent atestă faptul că, atât în cazul tuturor persoanelor referite instanțelor de judecată, cât și în cazul celor care au recidivat, până în anul 1997 s-au înregistrat creșteri de la an la an (exceptând anul 1996, în cazul populației generale de inculpați), pentru ca din 1998 până în anul 2008 sensul evoluției să se modifice, existând o tendință constantă de diminuare, tendință întreruptă doar în 2001, când s-a înregistrat o creștere cu circa o cincime a numărului, în ambele grupuri de inculpați. Ultimii ani ai intervalului de timp analizat (2009 și 2010) marchează o nouă tendință de creștere a numărului

Și datele Administrației Naționale a Penitenciarelor indică o evoluție similară a numărului deținuților. Astfel, tendința de evoluție, în perioada 1990–2010, a numărului total al persoanelor private de libertate evidențiază, față de anul de referință 1990, creșteri în toți anii incluși în analiză, saltul cel mai semnificativ înregistrându-se în 1998, când numărul acestora s-a dublat (de la 26 010 la 52 149). Și numărul deținuților recidiviști a crescut, față de anul 1990, însă ritmul de creștere a fost unul mult mai spectaculos. Astfel, pe durata întregului interval de timp supus analizei, creșterile au fost, de exemplu, cu peste 100%, în anii 1991 și 1992, cu peste 200%, în perioadele 1993–1996 și 2007–2010, cu peste 400% între anii 1998 și 2003 și cu peste 300% între 2004 și 2006.

Raportat la anul precedent, numărul total al celor aflați în detenție a cunoscut, în perioada 1991–1998, creșteri de la an la an (exceptând anii 1994 și 1996), creșterea cea mai însemnată înregistrându-se în 1991 (cu 52%, de la 26 010 la 39 609). În schimb, între anii 1999 și 2010 au existat, cu excepția anilor 2001, 2009 și 2010 scăderi anuale, cea mai semnificativă, de peste 13%, producându-se în anul 2007 (de la 34 038 la 29 390). Ca valoare a modificării procentuale, se poate constata că cele mai mici variații s-au înregistrat în perioada 1993–1995 (când diferențele anuale, în plus sau în minus, au fost de maxim 3%), precum și în perioada 2000–2002, când diferențele nu au depășit 3,5%.

Referitor la numărul deținuților recidiviști, acesta – exceptând anul 2000 – a crescut de la an la an în perioada 1991–2002, creșterile având o intensitate mai mare decât cele înregistrate în cazul tuturor persoanelor private de libertate. De exemplu, în 1991, creșterea a fost de circa 123%. Din 2003 până în anul 2009, se constată o reducere anuală, din punct de vedere numeric, a recidiviștilor, cea mai accentuată scădere înregistrându-se, și în cazul acestui segment, tot în anii 2007 și 2008 (cu circa 12%). În anul 2010, numărul persoanelor private de libertate recidiviste a crescut din nou față de anul precedent, cu circa 6%, un procent similar cu cel înregistrat în cazul tuturor persoanelor aflate în penitenciarele românești.

În ceea ce privește ponderea recidiviștilor în totalul persoanelor care își executau pedeapsa în închisorile din țara noastră, aceasta a atins valoarea cea mai mare din întreg intervalul de timp analizat, în anii 2007–2008. Astfel, în intervalul 1990–2008, procentul recidiviștilor în numărul total al persoanelor private de libertate a crescut de circa 3,4 ori, de la 14%, în anul 1990 la 47%, în 2007 și 46% în 2008. În anii 2009 și 2010, proporția recidiviștilor a început să scadă ușor, ajungând în jurul valorii de 45%.

În ceea ce privește tipurile de infracțiuni pentru care au fost trimiși în judecată inculpații recidiviști și cu alte antecedente penale în anul 2010, datele provenite de la Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție relevă că:

- 54% dintre aceștia au fost învinuiți pentru săvârșirea infracțiunilor contra patrimoniului, comparativ cu mai puțin de 35% din totalul inculpaților. Cei mai mulți au fost învinuiți pentru furt (78%), pe locurile următoare, la distanță foarte mare, aflându-se cei învinuiți pentru tâlhărie – 12%, înșelăciune – 6,5%, distrugere – 2,3%. Aceeași distribuție se înregistrează și la nivelul întregii populații a inculpaților, cu mențiunea că, deși diferențele nu sunt semnificative, o pondere ușor mai ridicată a recidiviștilor a fost trimisă în judecată pentru furt (78% față de 69%);

- 15% dintre persoanele recidiviste sau cu alte antecedente penale, față de 19%, ponderea corespunzătoare tuturor inculpaților, au fost referite instanțelor de judecată pentru infracțiuni contra persoanei. Aproape de două ori mai mulți recidiviști, comparativ cu totalul celor cercetați de Parchete, au comis, în anul 2010, violuri și violare de domiciliu (9% față de 5%). De asemenea, o proporție ușor mai ridicată a săvârșit omoruri (14%, față de 9,5%). Pentru celelalte tipuri de infracțiuni contra persoanei (loviri și alte violențe, vătămare corporală, loviri sau vătămări cauzatoare de moarte, lipsire de libertate în mod ilegal, act sexual cu un minor) diferențele nu sunt relevante. Excepție fac infracțiunile comise din culpă, în cazul cărora procentul inculpaților recidiviști în totalul recidiviștilor trimiși în judecată pentru săvârșirea unor infracțiuni contra persoanei este mai mic decât cel înregistrat în cazul tuturor inculpaților (3%, față de 9% pentru infracțiunea deucidere din culpă, respectiv 3%, față de 12% pentru infracțiunea de vătămare corporală din culpă);

- în ceea ce privește infracțiunile contra autorității, infracțiunile de fals și cele care aduc atingere unor activități de interes public, ponderea recidiviștilor este

comparabilă cu cea care caracterizează totalul inculpaților trimiși în judecată. Referitor însă la categoria infracțiunilor care aduc atingere unor activități de interes public este de subliniat faptul că, în cazul luării de mită, există o diferență ce merită a fi menționată, în sensul că niciunul dintre inculpații recidiviști nu s-a implicat, în anul 2010, în astfel de fapte, spre deosebire de procentul care definește totalul inculpaților (6%). De asemenea, proporția recidiviștilor trimiși în judecată pentru abuz în serviciu contra intereselor persoanelor în numărul total al recidiviștilor referiți instanțelor pentru infracțiuni care aduc atingere unor activități de interes public reglementate de lege este mai mic, în comparație cu ponderea tuturor inculpaților (9% spre deosebire de 20%);

- nici în ceea ce privește infracțiunile care aduc atingere unor chestiuni privind conviețuirea socială și relațiile nu există diferențe marcante între ponderea recidiviștilor și cea a celorlalți inculpați. Totuși, în cadrul acestei categorii de infracțiuni, aceia care au reiterat conduita criminală au comis într-o proporție ușor mai ridicată fapte de ultraj contra bunelor moravuri (53% față de 40%) și într-un procent mai scăzut infracțiuni asociate abandonului de familie (37,5%, față de 47%);

- în schimb, recidiviștii comit un număr mai redus de infracțiuni prevăzute de legi speciale (24% față de 39%).

EFICIENȚA INSTITUȚIEI PENITENCIARE ÎN REDUCEREA RECIDIVEI. OPINII ALE EXPERTILOR

Pentru a avea o imagine de ansamblu asupra eficienței programelor și activităților psihosociale derulate în penitenciare, am efectuat câteva interviuri cu psihologii și asistenții sociali din penitenciarele Mărgineni, Giurgiu și Târgșor. O primă concluzie a acestui studiu a fost aceea că, deși există o gamă foarte variată de intervenții psihosociale menite să reformeze conduita infracțională, eficiența acestora este limitată unor cauze prezentate în continuare.

1) Deficitul de personal din serviciul de educație și asistență psihosocială, în neconcordanță cu standardele prevăzute de procedurile europene, care impun prezența unui psiholog/asistent social la 200 de persoane private de libertate și a unui educator la 100 de persoane private de libertate. De exemplu, la Penitenciarul Giurgiu sunt angajați doar trei psihologi, un asistent social, patru educatori, un preot și trei monitori sportivi la peste 1 500 de persoane private de libertate. Datorită acestui deficit de resurse umane, care caracterizează întregul sistem penitenciar românesc, programele de educație și intervenție psihosocială, care au ca principal scop reintegrarea socială și reducerea riscului de recidivă, sunt lăsate adeseori în planul secund, specialiștii din penitenciare fiind preocupați îndeosebi de soluționarea problemelor deținuților (cererile referitoare la dosarele de pensionare, dosarele de căsătorie, medierea legăturii cu familiile acestora).

La numărul redus de personal se adaugă și lipsa de formare profesională continuă a acestuia și de specializare pe tipuri de intervenții, astfel încât să existe,

de exemplu, psihologi specializați în lucrul cu persoanele bolnave psihic, ori în tratarea adicției și toxicomaniei. În condițiile în care într-un penitenciar există doar doi – trei psihologi, nevoiți să intervină în toate domeniile, cu toți deținuții, fie ei dependenți de droguri, fie cu tulburări de personalitate, fie agresori sexuali, fie persoane cu conduite violente, fie tineri, fie vârstnici etc. este dificil să se obțină rezultatele mult așteptate în ceea ce privește reabilitarea acestor persoane și prevenirea recidivei.

2) Nivelul ridicat al birocrăției limitează foarte mult timpul alocat lucrului efectiv cu deținuții de către personalul și așa insuficient. Din interviurile realizate a reieșit faptul că, în medie, trei ore pe zi sunt rezervate de psihologii și asistenții sociali din penitenciare completării diferitelor acte care alcătuiesc dosarele de educație și intervenție psihosocială a persoanelor private de libertate. Mai trebuie menționat și faptul că în zilele în care au loc comisiile de liberare condiționată și de individualizare a regimului de executare a pedepselor, activitatea serviciului de educație și asistență psihosocială este dacă nu blocată, limitată foarte mult.

3) Lipsa unor spații necesare pentru a desfășura activitățile educative și psihosociale într-un mod adecvat. În cadrul unei secții de deținere există un singur „club” cu o capacitate de maximum 10–15 persoane. Datorită lipsei resurselor umane și a spațiului, deținuții sunt adeseori constrânși să se înscrie la un singur program și la un singur atelier de lucru pe an, astfel încât numărul celor cuprinși în astfel de activități să fie cât mai mare. Asistentul social al Penitenciarului Târgșor recunoștea: *Noi la începutul fiecărui an, venim cu o ofertă de programe. Astea sunt programele pe care noi le vom desfășura. Aveți dreptul să alegeți. Fiecare vă înscrieți la un program și la un atelier de lucru, pentru ca să putem include cât mai mulți, pentru că dacă unul mi se înscrie la 10 programe și altul la niciunul, nu am făcut nimic.*

4) Absența unor standarde unitare de aplicare a programelor – situație cu consecințe atunci când deținutul este transferat de la un penitenciar la altul. Cu toate că există o anumită continuitate la cursurile de alfabetizare și școlarizare, nu același lucru se întâmplă în cazul cursurilor de calificare și al programelor educative și psihosociale, deoarece nu toate unitățile de detenție desfășoară aceleași tipuri de intervenții. Abia recent, Administrația Națională a Penitenciarelor a elaborat cinci programe, destinate unor categorii vulnerabile de deținuți, care urmează a fi aplicate în toate penitenciarele din țară. Cu toate acestea, așa cum arată o parte dintre cei intervievați, dezideratul continuității intervențiilor este greu de atins, deoarece o dată ajunși la un alt penitenciar este imposibil ca deținuții nou veniți să fie imediat introduși în programele de psihoterapie sau consiliere la care au fost înscriși în unitatea de unde au plecat, atât timp cât grupele de participanți sunt deja formate.

Un alt aspect la fel de important, cauzat tot de neuniformizarea procedurilor de lucru, îl reprezintă așa-numitul fenomen de „turism penitenciar”, de migrație a deținuților de la o unitate la alta. Aceștia recurg la diferite afaceri judiciare fictive

pentru a merge în acele penitenciare în care comisia de liberare condiționată este mai permisivă.

5) Lipsa resurselor materiale. Faptul că nu există birotică, rechizite pentru activități, echipamente sportive suficiente, aparatură electronică, de tipul DVD-urilor, care ar face programele de intervenție psihosocială mai atractive și mai interesante pentru deținuți.

6) Mentalitatea personalului din serviciul de supraveghere și pază, care nu înțelege rolul psihoterapiei și al celorlalte programe de reintegrare și, în consecință, se consideră absolvit de orice responsabilitate în acest sens. Așa cum a arătat unul dintre psihologii intervievați la Penitenciarul Giurgiu, *în condițiile în care persoana privată de libertate lucrează cu mine o oră pe zi, cu supraveghetorul stă 24 de ore din 24. Și dacă tu te duci și vorbești urât și eu încerc să îi spun că e bine să vorbești frumos, să nu fi violent nici fizic, nici verbal, iar supraveghetorul se duce și îl înjură, că are nervi, s-a dus tot procesul tău de remodelare a personalității lui.*

7) Rolul limitat al asistenților sociali din penitenciare. Fiind lucrători în cadrul sistemului, acestora nu li se permite să se deplaseze la domiciliul familiilor deținuților pentru a vedea mediul în care aceștia au trăit înainte de a fi încarcerați și la care se vor întoarce după eliberare. Singura posibilitate prin care aceștia pot media legătura cu familiile celor aflați în detenție este în cadrul sectorului *vizită*, ori, în condițiile în care aceștia nu sunt vizitați, prin adrese trimise primăriilor locale, pentru ca acestea să le furnizeze informațiile necesare referitoare la situația familiei.

8) Lipsa unor oportunități de muncă viabile oferite deținuților, mai ales că în ultima perioadă, datorită problemelor economice cu care se confruntă țara noastră, fabricile care își desfășurau activitatea în incinta penitenciarelor au intrat în faliment. Este cazul fabricii de confecții de la Penitenciarul Târgșor și al fabricii de mobilă de la Penitenciarul Mărgineni. În această situație, circa 80% din cei care înainte lucrau, sunt nevoiți acum să își petreacă majoritatea timpului în camere. Aceasta și datorită faptului că oferta de programe, așa cum am subliniat anterior, este extrem de sărăcăcioasă. Cei mai dezavantajați sunt cei care își execută pedeapsa la regimul *închis* ori la maximă siguranță, între care se numără o pondere importantă a recidiviștilor, deoarece aceștia ies foarte greu la punctele de lucru aflate în exteriorul penitenciarului, deoarece necesită sisteme de siguranță deosebite.

În plus, deși anumite activități îi ajută să își formeze o experiență în muncă, nu îi pregătesc în acele domenii în care există cerere pe piața forței de muncă. Totuși, așa cum subliniază o parte dintre respondenți, indiferent de natura lor, aceste activități lucrative sunt binevenite, deoarece îi învață cu un ritm ordonat de viață și cu un program zilnic, în special pe cei care nu au muncit niciodată. Din acest punct de vedere, consideră aceștia, ar trebui încurajată derularea în penitenciare a cât mai multor programe de terapie ocupațională.

9) Regimul deschis nu este organizat astfel încât să asigure posibilitatea persoanelor private de libertate de a ieși în comunitate pentru studii sau muncă.

Cu toate că, potrivit legii, persoanele încadrate la acest regim pot presta muncă și pot desfășura activități în afara penitenciarului, fără supraveghere, în practică acest lucru nu se întâmplă. Așa cum arată o parte dintre cei intervievați, puține penitenciare au curajul să își asume ca persoanele private de libertate din regimul deschis să meargă în comunitate. În opinia psihologului interviuat la Penitenciarul Giurgiu, aceasta se datorează mentalității anumitor directori de penitenciare *care se numără din rândul oamenilor de la pază, iar omul de la pază este mai rigid – să nu sari gardul că te-a împușcat, să nu pășești strâmb, să mergi în linie. De aceea cred că nu se acceptă ideea să le dea drumul, să își asume riscul că nu se mai întorc. Dar legea te protejează, dacă îl treci printr-o comisie, responsabilitatea e a întregii comisii, nu numai a directorului. La noi s-a obișnuit ca șeful instituției să dețină controlul absolut, chiar dacă legea prevede altceva.*

10) Lipsa unor programe de pregătire pentru liberare, care să îi ajute în mod concret pe deținuți în momentul în care se reîntorc în comunitate. Deoarece mulți dintre aceștia întâmpină la ieșirea din penitenciare numeroase probleme de natură financiară, de domiciliu, de angajare pe piața forței de muncă, de educație și informare, pentru prevenirea recidivei este nevoie de o muncă susținută a celor din penitenciare cu cei care urmează să se elibereze, condiționat sau la termen. O parte dintre respondenți subliniază faptul că pregătirea pentru eliberare este mai mult un program informațional și mai puțin unul practic, în special pentru cei aflați la regimul închis sau de maximă siguranță, care nu au posibilitatea legală de a ieși în comunitate pentru a căuta un loc de muncă, sau chiar pentru a munci. Pentru aceștia, programele de acest tip îi învață cum să redacteze un CV, cum să se prezinte în fața unui angajator etc.

11) Lipsa asistenței postpenale. Majoritatea celor intervievați au fost de părere că programele care se desfășoară în penitenciar nu sunt eficiente, deoarece nu există o continuare a lor după ce deținutul se eliberează. Aceștia au deplâns lipsa implicării comunității în perioada postdetenției, faptul că nu există servicii specializate, așa cum este, de exemplu, serviciul de probațiune din SUA și din unele state europene, care să îi monitorizeze pe cei care se eliberează, să le impună un set de obligații și măsuri și, nu în ultimul rând, să îi sprijine în demersul lor de a-și căuta un loc de muncă, o locuință etc. Simpla participare la programele din penitenciare, fără a continua legătura cu serviciile de asistență postpenală nu are rezultatele dorite pentru că, așa cum a menționat psihologul de la Penitenciarul Mărgineni, *dacă l-ai lăsat la poartă și nu are unde merge și lumea de pe stradă îl înjură și îl arată cu degetul, păi omul ăla chiar nu are nici o șansă. Acesta se va întoarce în același mediu social în care nu a avut, probabil, nici o restricție.*

12) Slaba colaborare cu anumite instituții din comunitate. De exemplu, în ceea ce privește cursurile școlare, deși Legea 275/2006 privind executarea pedepselor prevede că deținuții pot urma în penitenciare ciclul primar, gimnazial și liceal, potrivit celor menționate de subiecții intervievați, de cele mai multe ori aceștia pot participa doar la cursurile claselor I–IV. Cu toate că există cereri și

pentru clasele V–VIII și pentru liceu, la unele penitenciare, cum este Penitenciarul Târgșor, profesorii refuză să vină să predea, în primul rând datorită distanței mari până la unitățile de detenție, dar și reticenței lor de a lucra cu această categorie de populație. La alte unități de detenție însă, lipsa resurselor bugetare alocate de Inspectoratul școlar a reprezentat principalul motiv pentru care nu s-au putut organiza aceste cursuri.

Serviciul de probațiune respondenții semnalează existența unor probleme de cooperare, în sensul că, datorită deficitului de resurse umane care caracterizează și această instituție, consilierii de probațiune se implică într-o mai mică măsură în asistarea individuală a deținuților care urmează a se elibera condiționat. În plus, de cele mai multe ori participarea acestora la comisia de eliberare condiționată, ori de individualizare a regimului de executare a pedepsei este mai degrabă una formală, atât timp cât aceștia nu au lucrat efectiv cu cei care ajung în fața acestor comisii.

Există, de asemenea, carențe de cooperare cu unele Direcții pentru Protecția Copilului, care sunt reticente să aducă în vizită copiii la părinții lor aflați în detenție, cu unele Case de pensii și chiar cu ONG-urile, singurele organizații cu care penitenciarele cooperează de ani de zile, fiind cele care aparțin diferitelor culte religioase. Mai ales în comunitățile mici, voluntariatul este foarte slab reprezentat. Lipsesc rețelele de asistenți sociali care ar putea desfășura în penitenciare diverse programe de dezvoltare a abilităților sociale.

13) Ineficiența pedepsei cu închisoarea în reducerea recidivei. Specialiștii intervievați consideră că pedeapsa cu închisoarea nu este eficientă în reducerea recidivei, ci, din contră, favorizează apariția acesteia. Conform acestora, mediul penitenciar este unul:

- în care deținuții învață noi infracțiuni;
- care produce o anumită diminuare a sentimentului de vinovăție, în momentul în care o persoană condamnată, de exemplu, pentru furt intră în interacțiune cu o alta care își execută pedeapsa pentru o infracțiune mult mai gravă;
- cu care recidiviștii s-au obișnuit, care nu îi mai sperie, în care au foarte mult timp liber, în care se reîntâlnesc cu prietenii, în care nu sunt obligați să muncească, în care primesc gratuit mâncare și asistență medicală.

Pentru a evita aceste consecințe negative ale încarcerării, respondenții consideră că mult mai eficientă ar fi aplicarea măsurii suspendării sub supraveghere a pedepsei cu închisoarea infractorilor aflați la prima faptă, care au comis infracțiuni mai puțin grave. Aflat în comunitate, sub atenta monitorizare a consilierului de probațiune, afirma psihologul Penitenciarului Mărgineni, *societatea câștigă. Câștigă un loc de muncă, câștigă un individ care plătește impozite, câștigă un individ care își plătește energia, care își plătește utilitățile. Nu este un individ care cere de mâncare, nu este un individ căruia i se acordă, pentru că nu se poate altfel, asistență medicală.*

O altă pedeapsă mai eficientă decât închisoarea o reprezintă, în opinia participanților la discuții, munca în folosul comunității, mai ales că mulți dintre deținuți nu au lucrat niciodată și nu sunt obișnuiți cu cerințele pe care le impune un

loc de muncă. Aceste două sancțiuni aplicate în comunitate, afirmă specialiștii, acționează în direcția reintegrării celor aflați în conflict cu legea penală, spre deosebire de închisoare, o instituție aflată la marginea societății, unde indivizii sunt pur și simplu uitați de comunitate.

OPINII ALE RECIDIVIȘTILOR

În mod complementar discuțiilor purtate cu specialiștii din penitenciare, am efectuat și o serie de interviuri cu recidiviștii care își executau pedeapsa privativă de libertate la Penitenciarele Giurgiu, Jilava, Rahova și Târgșor. Și aceștia susțin că mediul penitenciar nu le oferă șansa reabilitării. Cei cu un nivel de educație scăzut au fost de părere că programele desfășurate nu sunt eficiente, deoarece sunt destinate celor cu un nivel de instrucție mediu și mulți dintre ei nu înțeleg ceea ce li se comunică în cadrul acestora. În schimb, cei cu un grad de școlaritate mai ridicat au apreciat că nu au ce învăța de la aceste activități, că oferta nu este suficient de atractivă și interesantă, că penitenciarul nu le creează toate oportunitățile pentru a lucra ceea ce le place.

Deținuții nu percep eficiența programelor pe termen lung, considerând că utilitatea lor este strict limitată la perioada de detenție. Astfel, principalul motiv pentru care declară că s-au înscris la diversele activități socioeducative desfășurate în penitenciare este acela de a primi evidențieri, pentru a-și revoca unele măsuri disciplinare sau pentru a avea „garanția” că nu li se va amâna liberarea condiționată. Un alt beneficiu, resimțit în special de cei de la regimul închis, este acela de a ieși din camere. Pușini consideră însă că învață sau deprind ceva.

Participanții la studiu susțin, în continuare, că programele care se organizează în penitenciare nici nu au cum să fie eficiente, atât timp cât ele se desfășoară o oră pe săptămână, restul timpului fiind petrecut în celulă, cu ceilalți deținuți. În plus, în zilele în care se suprapun mai multe activități, aceștia sunt nevoiți să opteze pentru una dintre ele, neputând participa la toate.

Munca este singura activitate apreciată pozitiv de aproape toți cei intervievați. Totuși, există și cazuri în care respondenții au menționat că nu li s-a permis să iasă la muncă. Este, de exemplu, situația celor condamnați pentru trafic de droguri. Aceștia nu sunt lăsați să muncească în afara penitenciarelor, de teama de a nu introduce droguri în incinta închisorii. Altor nu li s-a dat voie să muncească, pe motiv că au un caracter potențial violent.

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Pentru a diminua frecvența cu care recidiviștii comit acte infracționale este necesară îmbunătățirea cadrului instituțional și legislativ în domeniu. Astfel, în prezent, foștii condamnați se reîntorc în comunitate, fără referiri către anumite

servicii sociale și fără un plan de intervenție. Lăsați singuri să se descurce, este puțin probabil ca aceștia să aibă capacitatea de a evita situațiile și contextele care au determinat încarcerarea lor.

În momentul de față, Serviciul de Probațiune nu are atribuțiile legale în ceea ce privește reinserția socială a celor care se eliberează din penitenciare. Abia în Proiectul de Lege al Noului Cod Penal se stipulează ca aceștia să intre în supravegherea Serviciului. Pentru a-și dovedi însă eficiența în ceea ce privește reducerea fenomenului de recidivă, această instituție are nevoie să îi fie alocate resursele optime, umane, financiare și logistice, care să îi permită să îi sprijine pe foștii deținuți în demersul lor de reintegrare socială.

În acest sens, trebuie spus că și Serviciul de Probațiune se confruntă cu un deficit acut de personal. De exemplu, în București există 18 consilieri, iar în județul Giurgiu doar trei, în condițiile în care activitatea acestora presupune nu doar supravegherea persoanelor condamnate penal, a căror pedeapsă a fost suspendată și față de care s-au dispus, în schimb, anumite măsuri sau obligații, ci și întocmirea referatelor de evaluare psihosocială pentru persoanele aflate în faza de judecată și pentru minori, participarea, în penitenciare, la comisiile de eliberare condiționată și de individualizare a regimului de executare a pedepselor, precum și consilierea individuală, la cerere, a persoanelor care se află în executarea unei pedepse privative de libertate și care urmează a se elibera. În plus, Noul Cod Penal, instituie și o serie de alte atribuții pentru Serviciul de Probațiune.

Alături de acesta, autoritățile locale pot să se implice în procesul de reintegrare socială a celor care se eliberează. Psihologul Penitenciarului Mărgineni susține, în acest sens, necesitatea dezvoltării unei rețele comunitare în cadrul primăriilor și poliției comunitare, care să dispună de o bază de date informatizată cu privire la fiecare persoană care se eliberează din penitenciar. Mai mult, autoritățile locale, pot acorda, în baza unui referat de evaluare realizat de asistenții sociali din penitenciare ori de consilierii de probațiune, dar și a unei anchete sociale proprii efectuate la domiciliul individului care urmează să se elibereze, condiționat sau la termen, celor eligibili, ajutoare sociale, masă la cantina de ajutor social a municipalității, alocație de susținere pentru membrii familiei, sprijin în vederea întocmirii dosarului de solicitare a unei locuințe sociale etc.

Pe de altă parte, este important ca Ministerul de Justiție și Administrația Națională a Penitenciarelor, în particular, să aloce suficiente resurse financiare pentru a stimula angajarea, în penitenciare, a specialiștilor calificați în domeniul psihologiei, sociologiei, asistenței sociale și pedagogiei. Așa cum am menționat anterior, deficitul de personal cu care se confruntă în prezent unitățile de detenție din țara noastră împiedică chiar desfășurarea celor mai elementare programe educative și psihosociale și compromite, astfel, șansa deținuților de a-și îndrepta conduita și de a se orienta către un mod de viață prosocial.

De asemenea, este nevoie ca penitenciarele românești să își îmbunătățească propria capacitate de a oferi deținuților oportunitatea de a se putea reintegra cu succes în comunitate după eliberare. Astfel, în colaborare cu Agențiile Județene pentru Ocuparea Forței de Muncă, acestea trebuie să se asigure că activitățile lucrative, precum și cursurile de calificare profesională care se desfășoară în incinta penitenciarelor sunt relevante pentru cererea existentă pe piața forței de muncă. În plus, este obligatoriu ca persoanelor private de libertate care își execută pedeapsa la regimul deschis să li se ofere posibilitatea, așa cum este prevăzut în lege, de a ieși în comunitate pentru a munci ori pentru a urma cursurile școlare.

Pe de altă parte, este important ca programele de sprijinire pentru eliberare să fie astfel concepute încât să îi pregătească în mod adecvat pe deținuți pentru momentul în care se vor reîntoarce în comunitate. De aceea, ar fi util ca aceste programe să cuprindă, între altele, extinderea privilegiilor asociate vizitelor familiei, a permisiilor, programe de consiliere familială și ocupațională. Benefică ar fi chiar implicarea familiei deținuților în aceste programe. În plus, ar fi, de asemenea, benefic dacă în cadrul lor, personalul penitenciarelor ar încerca să le asigure celor care au nevoie actele de identitate actualizate sau cel puțin documentele necesare obținerii acestora.

Instituțiile din domeniu trebuie să privească la practicile derulate cu succes în țări cu experiență în domeniul reintegrării sociale a foștilor condamnați. De exemplu, în SUA, Noua Zeelandă etc. au fost înființate așa-numitele „locuințe de tranzit”, care reprezintă medii protejate, semi-controlate și supravegheate, în care sunt plasați, după eliberarea din penitenciar, în special acei infractori care au avut de executat pedepse mari. Scopul acestor așezăminte este de a facilita procesul de readaptare a foștilor condamnați la comunitate. Acestora le este permis să părăsească centrele pentru a desfășura anumite activități, de pildă pentru a-și căuta de lucru, pentru a munci, pentru a urma o ședință de consiliere sau de tratament, pentru a-și vizita familia sau pentru recreere. Personalul acestor locuințe le verifică însă în mod constant prezența la aceste activități, prin efectuarea unor vizite neașteptate la locul de muncă sau la domiciliul acestora, în diverse momente ale zilei.

Este necesar ca societatea să înțeleagă că recidiva nu este exclusiv problema Ministerului de Justiție, ci problema întregului guvern și că oferindu-le celor care se eliberează din penitenciare oportunitatea reinsertiei sociale, comunitățile devin mai sigure, iar calitatea vieții indivizilor va crește în mod vizibil.

BIBLIOGRAFIE

1. Balica E., *Criminalitatea violentă. Tendințe și factori de risc*, București, Editura Oscar Print, 2008.
2. Banciu D., Rădulescu S. M., *Evoluții ale delinvenței juvenile în România. Cercetare și prevenire socială*, București, Editura „LUMINA LEX”, 2002.

3. Banciu D., Rădulescu S. M., Teodorescu V., *Tendențe actuale ale crimei și criminalității în România*, București, Editura „LUMINA LEX”, 2002.
4. Bălan A., *Criminalitatea feminină*, București, Editura C. H. Beck, 2008.
5. Blackmore, J., Welsh, J., *Selective Incapacitation: Sentencing According Risk*, în “Crime and Delinquency”, vol. 29, 1983, pp. 504–528.
6. Blumstein, A., *Selective Incapacitation as a Means of Crime Control*, în “American Behavioral Scientist”, vol. 27, nr. 1, 1983, pp. 87–108.
7. Buș I., *Psihologie și infracționalitate*, Cluj-Napoca, Editura ASCR, 2005.
8. Florian G., *Psihologie penitenciară*, București, Editura Oscar Print, 2002.
9. Gendreau, P., Goggin, C., Cullen, F. T., *The Effects of Prison Sentences on Recidivism*, Ottawa, Department of the Solicitor General of Canada, 1999, disponibil online la <http://www.sgc.gc.ca>.
10. MacKenzie, D. L., *What Works in Corrections? Reducing the Criminal Activities of Offenders and Delinquents*, Cambridge, Cambridge University Press, 2006.
11. McGuire, J., *Criminal Sanctions versus Psychologically Based Intervention with Offenders*, în „Psychology, Crime and Law”, vol. 8, 2002, pp. 183–208.
12. Mendes, S. M., *Certainty, Severity, and Their Relative Deterrent Effects: Questioning the Implications of the Role of Risk in Criminal Deterrence Policy*, în “Policy Studies Journal”, vol. 32, nr. 1, 2004, pp. 59–75.
13. Petersilia, J., *From Cell to Society: Who is Returning Home?*, în Travis J., Visher C., (eds.), *Prisoner Reentry and Crime in America*, New York, Cambridge University Press, 2005, pp. 15–50.
14. Piehl, A. M., LoBuglio, S. F., *Does Supervision Matter?*, în Travis J., Visher C. (eds.), *Prisoner Reentry and Crime in America*, New York, Cambridge University Press, 2005, pp. 105–138.
15. Rădulescu S. M. (în colab.), *Delincvența juvenilă în societatea contemporană. Studiu comparativ între Statele Unite și România*, București, Editura „LUMINA LEX”, 2003.
16. Rosenfeld, R., Wallman J., Fornango R., *The contribution of ex-prisoners to crime rates*, în Travis J., Visher C., (eds.), *Prisoner reentry and crime in America*, New York, Cambridge University Press, 2005, pp. 80–104.
17. Stafford, M., Warr, M., *A Reconceptualization of General and Specific Deterrence*, în Paternoster R., Piquero A., *Reconceptualizing Deterrence: An Empirical Test of Personal and Vicarious Experiences*, în “Journal of Research in Crime and Delinquency”, vol. 32, nr. 3, august 1995, pp. 251–286.
18. Tittle, C. R., Rowe, A. R., *Certainty of Arrest and Crime Rates: A Further Test of the Deterrent Hypothesis*, în Silberman M., *Toward a Theory of Criminal Deterrence*, în “American Sociological Review”, vol. 41, nr. 3, iunie 1976, pp. 442–461.
19. Uggen, C., Wakefield, S., Western, B., *Work and Family Perspectives on Reentry*, în Travis J., Visher C., (eds.), *Prisoner Reentry and Crime in America*, New York, Cambridge University Press, 2005, pp. 209–243.
20. Visher, C. A., Travis, J., *Transition from Prison to Community: Understanding the Individual Pathways*, în “Annual Review of Sociology”, vol. 29, 2003, pp. 89–113.
21. Visher, C. A., Travis, J., Lavigne, N., *Returning Home: Understanding the Challenges of Prisoner Reentry*, Washington, D.C., Urban Institute, Justice Policy Centre, 2004.
22. Wolfgang, M., Figlio, R., Sellin, T., *Delinquency in a Birth Cohort*, Chicago, University of Chicago Press, 1972.
23. *** *Codul Penal*, adoptat prin Legea 140/14.11.1996 publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 65, 1997.
24. *** *Legea 275/2006 privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal*, Monitorul Oficial, Partea I, nr. 627, 2006.
25. *** *Legea 116 privind prevenirea și combaterea marginalizării sociale*, Monitorul Oficial, Partea I, nr.1932, 2002.
26. *** *Proiectul Codului Penal*, (forma transmisă Parlamentului României), disponibil online la www.just.ro.

The article approaches a problem of wide theoretical and practical interest, such as recidivism, having as starting point the observation that in Romania, few researches were dedicated to the analysis of the recidivism extent, its forms of manifestation and its causes and favourable conditions. The study presents the evolution of the phenomena in our country and also, the main deficiencies of the current penitentiary system, as it results from the interviews with the psychologists and the social workers from the Giurgiu, Mărgineni and Târgșor Penitenciar.

Keywords: *recidivism, the efficiency of prison sanction, the deficiencies of penitentiary system.*

Primit: 28.03.2011

Acceptat: 23.05.2011

Redactor: Ioan Mărginean